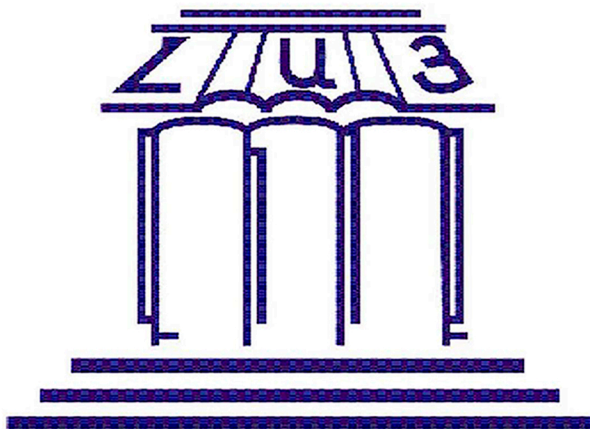

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Մույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով

ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

631.33
Թ-89

Մ. ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ

ՇԱՐՔԱՑԱՆՔԸ
ՅԵՎ,
ՆՐԱ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

631.33
Թ-89

Յ Ե Ր Ե Վ Ա Ն
1925

25 APR 2013

30 JUL 2010

631.33
10-89

Պրոլետարներ բոլոր յերկրների, միացե՛ք

ՀՐԱՑԱՐ ԿՈՒԹՅՈՒՆ

№ 12 (15) «ԳՅՈՒՂԱՑՈՒ ԳՐԱԴԱՐԱՆ»-Ի № 12 (15)

630
46-ՔՈ

Մ. ԹՈՒՄԱՆՅԱՆ

1003
10662

ՇԱՐՔԱՑԱՆՔԸ
ՅԵՎ
ՆՐԱ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՅԵՐԵՎԱՆ
1925

Խմբագրությամբ
ՀՈՂԺՈՂԿՈՄՍՏԻ ԽՄԲ. ԿՈՒԼԵԳԻԱՅԻ

ՅԵՐԿՈՒ ԽՈՍՔ ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐԻՆ

Խորհրդային Հայաստանի Հողագործություն ժողովրդական Կոմիսարիատը «Գյուղացու Գրադարան» ընդհանուր վերնագրի տակ ձեռնարկել է գյուղատնտեսության զանազան գյուղերին նվիրած մի շարք գրքույկների հրատարակություն: Նա նպատակ ունի այդ գրքույկների միջոցով զարկ տալ գյուղական տնտեսության բարձրացման յեվ նպատակահարմար ձեվերով տնտեսությունը վարելու գործում՝ պարզ ու բմբունելի ցուցմունքներով աջակցել գյուղացուն: Այս հիմնական նպատակն իրագործելու համար գրքույկների նյութը հարմարեցված է միջին գլխազետ գյուղացու պահանջներին:

Հավ զիտակցելով ձեռնարկված գործի լրջությունն ու կարեվորությունը, Հողժողկոմատի Խմբագրական-Հրատարակչական Կոլլեգիան համոզված է, վոր այս գրքույկը, ինչպես յեվ մինչեվ որս իր հրատարակությամբ լույս տեսած մյուս գրքույկները, նյութի յեվ լեզվի տեսակետից վորոշ թերություններ կարող են ունենալ:

Թե՛ այդ յեվ թե՛ այլ հնարավոր թերությունները վերացնելու, հրատարակության գործը կանոնավորելու յեվ գյուղացու պահանջները բավարարելու համար Հողժողկոմատի Խմբագրական-Հրատարակչական Կոլլեգիան խնդրում է ընթերցողներին յեվ գյուղատնտեսության աշխատավորներին իրենց դիտողություններն ուղարկել Ցերեվան, Հողժողկոմատ: Ամեն մի արժեքավոր դիտողություն կընդունվի մեծ շնորհակալությամբ:

Ծրարները կարելի յե ուղարկել առանց նամակադրոշմի:

ՀՈՂԺՈՂԿՈՄՍՏԻ ԽՄԲ.- ՀՐԱՏ. ԿՈՒԼԵԳԻԱ

ՇԱՐՔԱՑԱՆՔԸ ՅԵՎ ՆՐԱ ՆՇԱՆԱԿՈՒ- ԹՅՈՒՆԸ

Հացահատիկների այն բերքը, վոր ստանում ե մեր գյուղացին, յերբեք ել չի կարելի բավարար համարել. նույնիսկ մեր ջրարբի (ջրովի) հողերի մի շարք տարիների միջին բերքը մեկ դեպատինից 40—50 փթից չի անցնում, մինչդեռ նա կարող եր ավելի շատ լինել: Սրա պատճառներն, իհարկե, շատ են:

Մեր հողերն ընդհանուր առմամբ հոգնած են. նրանք չեն պարարտացվում, կանոնավոր չեն մշակվում, բացի դրանից սերմացուի վրա ուշադրություն չի դարձվում, ցանքը կանոնավոր կերպով և ժամանակին չի կատարվում և այլն, և այլն:

Այս պատճառներից ամեն մեկն իր վորոշ նշանակությունն ունի կայուն և մեծ բերք ստանալու համար: Սակայն մեր նպատակը չե այստեղ մանրամասն կանգ առնել այդ պատճառների և դրանց նշանակության վրա:

Այս զրքույկի նպատակն ե մեր գյուղացուն ծանոթացնել ցանելու ավելի կատարյալ ձևերի հետ և ցույց տալ, ինչպես շարքացան մեքենայի միջոցով նա կարող ե գլավորեն բարձրացնել հացահատիկների բերքը:

ԻՆՉՊԵՍ ԵՆ ՑԱՆՈՒՄ ՄԵՉԱՆՈՒՄ

Նախքան շարքացան մեքենայի և շարքացանքի մասին խոսելը, տեսնենք, թե մեզանում ինչպես են ցանում հացահատիկները: Իհարկե, ցանելուց առաջ հողը հերկում են, կամ ինչպես գյուղացիք են ասում՝ «վարում են», ցել են անում»: Հերկը սովորաբար կատարում են դուլթանով, թեև

մեզանում մինչև հիմա ել կան շրջաններ, վորտեղ արք
ե գործածվում: Արդոն «անճարության» գործիք ե: Ամեն
մի գիտակից գյուղացի, ամեն մի լավ ռանչպար գիտե, վոր
արորը յերբեք գութանի գործը չի կատարի:

Արորը հողը չի շրջում, գութանի նման խորը չի հեր-
կում, մոլախոտերի (ժանգյալների, ալաղների) արմատնե-
րը չի կտրում. նա հողը միայն յերեսից փշրում, անց-
նում ե:

Հերկն ամեն տեղ միաժամանակ չի արվում: Գարնա-
նացանի համար սարերում ե դաշտավայրերում (արանում)
հողը գարնանը հերկում են ու անմիջապես սկսում ցանքը:
Բայց կան շրջաններ (Լենինականի շրջանը), վորտեղ գար-
նանացանի հերկն աշնանն են անում: Սարերում աշնանա-
ցանի հերկն ամառն են անում, իսկ դաշտերում թե՛ ամառն
են հերկում ե թե՛ աշնանը:

Տարվա վոր ժամանակին ել արված լինի հերկը, այնու-
ամենայնիվ մեր գյուղացիք ցանելուց առաջ հերկի յերեսը
յերբեք չեն փոցխում, չեն հավասարեցնում, նույնիսկ այն
դեպքում, յերբ հողամասը մոլախոտներով ծածկված ե լի-
նում:

Սերմը շաղ են տալիս հողի մեջ ե հետո միայն փոցխում՝
սերմը հողով ծածկելու համար: (Տեղական փոցխը 2—3
արշին յերկարությամբ տաշած բարակ գերան ե, վորի վրա
մեկը մյուսից 3—4 վերջոկ հեռավորությամբ 5—6 վերջոկի
մատներ են հագցրված: Այս գործիքը զանազան շրջաններ-
ում զանազան անուններ ե կրում, ինչպես որինակ՝ «փոցխ»
«ցաքան», «մանգյառ» ե այլն): Բացի դրանից, մեր գյուղացին
մի դեսյատինում ցանում ե 12—15 փութ սերմ ե ցանքն
ել անում շաղացան, վորն ունի մի շարք պակասությու-
ներ: Ահա այսպիսի անկատար ձևով ե մեր գյուղացին
կատարում իր ցանքը:

ՇԱՂԱՑԱՆՔԻ ՊԱԿԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

Շաղացանքի պակասություններն այնքան շատ են,
վոր անհրաժեշտ ե նրանցից ամեն մեկի վրա առանձին
կանգ առնել:

Վորքան ել հմուտ ե վորձված լինի ցանողը, այնու-
ամենայնիվ նա չի կարող այնպես ցանել, վոր սերմը հողի
մեջ ընկնի հավասար կերպով: Անպայման մի տեղ շատ
սերմ կընկնի, մի այլ տեղ քիչ, մի տեղ խիտ (դալին), մի
այլ տեղ նոսր (սեյրակ): (Նկ. №1): Շատ քիչ կը պատահի,

Նկ. 1. սերմերի դասավորումը հողի յերեսին
շաղացանի դեպքում:

վոր շաղացան արտը ցանված լինի լավ ու միահավասար:
Խիտ ցանված տեղում բույսերն իրար հետ կռվում են,
նրանցից ամեն մեկն աշխատում ե իր արմատների միջո-
ցով հողից ավելի շատ ջուր ե սննդանյութեր ստանալ:
Նույնը կարելի յե ասել նաե լույսի վերաբերմամբ: Խիտ
դուրս յեկած բույսերը լույսի պակասությունից դեպի
վեր են բարձրանում, ճիշտ այնպես, ինչպես լուսամուտում
դրված ծաղիկները միշտ մի կողմի վրա յեն թեքվում—

դեպի լույսը, դեպի ապակին: Դեպի վեր բարձրացած ցողունները բարակ և նվազ են մնում, չեն թփակալուծ, նրանց հասկերը վանը են մնում և քիչ բերք տալիս: Բացի դրանից, խիտ ցանված արտում դեպի վեր բարձրացած ցողուններն ուժեղ քամուց և անձրևներին հեշտությամբ պառկում են և հեշտությամբ ել զանազան սնկային հիվանդությունների յենթարկվում:

Շատ նոսր աճած բույսերն ել, ճիշտ ե, թեև լավ են զարգանում, բայց իրենց բռնած տարածության համեմատ շատ բերք չեն տալիս: Այս դեպքում հողը չի ոգտագործվում ամբողջովին. բաց տեղերը ծածկվում են մոլախոտերով, վորոնք հողն ուժասպառ են անում և նվազեցնում հացահատիկների բերքը:

Շաղաքանքի մյուս պակասությունն այն ե, վոր սերմերը հողի մեջ հավասար խորությամբ չեն ընկնում, իսկ հայտնի յե, վոր մեղանում հերկված հողը սովորաբար չեն փոցխում ու ապա միայն ցանում, այլ սերմերը շաղ են տալիս ցելի մեջ և հետո միայն ծածկելու համար փոցխում: Այս դեպքում սերմերի մի մասն ընկնում ե շատ խոր՝ ակոսի մեջ, մյուս մասը՝ թմբերի վրա, իսկ մի մասն ել մնում ե հողի յերեսին: Սերմերի տարբեր խորության մեջ ընկնելն ել կախված ե նրանից, թե ինչ գութանով ե հերկված հողամասը: Մեծ գութանով հերկած տեղում սերմը խորն ե ընկնում, իսկ փոքր գութանով հերկածում՝ յերես: Սերմի խոր կամ յերես ընկնելը մեծ նշանակություն ունի: Շատ խորն ընկած սերմերը յերբեմն չեն բուսնում, դուրս չեն գալիս, իսկ յեթե բուսնում են, թույլ և նվազ են լինում:

Սորն ընկած սերմերի ծիլը հողից դուրս գալու համար ավելի յերկար ճանապարհ պիտի անցնի, քան ավելի յերես ընկած սերմը: Սերմի ունեցած սննդանյութերը չեն բավականացնում ծիլն այնքան ժամանակ կերակրելու հա-

մար, ուստի նա շատ բարակ ու նվազ ե հողից դուրս գալիս: Պարզ ե, վոր թույլ և նվազ բույսը լավ բերք տալ չի կարող: Իսկ շատ յերես ընկած սերմի արմատներն ել հողի մեջ խոր չեն գնում, նրա ծիլերը հեշտությամբ փրչանում են ջրելուց, արևից, քամուց և այլն, մանավանդ՝ նրանք փչանում են ձմրան ցրտից:

Բազմաթիվ որինակներ կարելի յե բերել ցույց տալու համար, վոր շարքացանի դեպքում ցորենը ձմրան ամիսներին համեմատաբար քիչ ե վնասվում, քան շաղաքանի դեպքում: Որինակ՝ Չարբախում (Յերևանի գավառ) շաղաքանով ցանած յեգիպտական «հրաշալի» ցորենը 1925թ. ձմրան ցրտերից ուժեղ կերպով վնասվել եր, մինչդեռ նույն Չարբախում և նույն հողամասին կից մի այլ հողամաս շարքացանով ցանած նույն «հրաշալի» ցորենը համեմատաբար ցրտերից քիչ եր վնասվել: Այս պետք ե բացատրել նրանով, վոր շարքացանի դեպքում սերմերի մի մասը բավականաչափ յերես են ընկնում, իսկ յերես ընկած սերմերն ավելի յերես ընկած թփոտման հանգույցներ են ունենում: (Թփոտման հանգույց կոչվում ե բույսի այն մասը կամ կետը, վորտեղից սկսում ե բույսը թփակալել, կամ ինչպես գյուղացիք են ասում՝ «բեշա տալ»): Վնասն առաջ ե գալիս նրանից, վոր ցրտահարվում ե այդ հանգույցը: Յեթե սերմը քիչ խորն ե ընկնում, ավելի խոր ել թփոտման հանգույցներ ե ունենում, իսկ այդպիսի հանգույցները ցրտից համարյա չեն վնասվում: Այսպիսով, շարքացան մեքենան հնարավորություն ե տալիս սերմը ցանել անհրաժեշտ խորությամբ և բույսն ապահովել ցրտատահարությունից:

Բացի դրանից, շաղաքանի դեպքում, շնորհիվ նրան, վոր փոցխը լավ չի ծածկում սերմը, հողի յերեսին ահագին քանակությամբ սերմ ե մնում և թռչունների ու մկների բաժին դառնում:

Կա նաև մի այլ հանգամանք. — զանազան խորությամբ

ընկած սերմերը միաժամանակ չեն ծլում, հողից դուրս գալիս. այն ժամանակ, յերբ շուտ ծլածները հասնում են, ցածրի մասերում դեռ լինում են խակ ու մանր հասկեր, դրա շնորհիվ ել բերքի վորոշ մասը կորչում ե:

Վերջապես հայտնի յե, թե շաղացանի դեպքում վոր-քան ավելորդ սերմ ե ցանվում: Մեկ դեպքում լինում 12—15 փուլթ հացահատիկ ցանելը՝ մեզանում սովորական յերե-վույթ ե:

Մեր գյուղացին լավ դիտե, վոր իր ցանած սերմի բավականին խոշոր մասն անողուտ կորչում ե: Նա ցանում ե անհամեմատ շատ, քան իսկապես հարկավոր ե: Նա ի-նկատի յե ունենում, վոր սերմի մի մասը փչանալու յե շատ խորն ընկնելու, մի մասն ել շատ յերես ընկնելու պատճառով, մի մասն ել մկներն ու թռչուններն են տա-նելու:

Այսպիսով, յեթե կանոնավոր ցանելու դեպքում նա մեկ դեպքում լինում պիտի ցաներ 7—8 փուլթ սերմ, շաղա-ցանի դեպքում ցանում ե կրկնապատիկը:

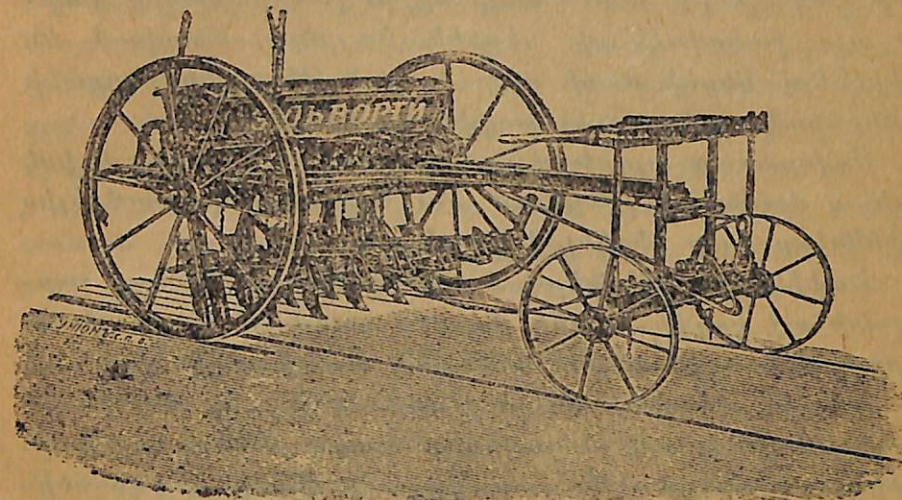
Յեթե ավելի խորանանք, պակասություններ շատ կտեսնենք, սակայն այսքանն ել բավական ե մեր գյուղա-ցուն համոզելու համար, վոր այդ ձևով սերմ ցանելը վնա-սակար ե: Շաղացանքի շնորհիվ նա զրկվում ե իր բերքի խոշոր մասից:

Այսպիսով ուրեմն, յեթե գյուղացին ցան-կանում ե բարձրացնել իր տնտեսությունը, յեթե ձգտում ե մի խալվար (30 փուլթ) ցորենի փոխարեն նույն հողամասից ստանալ յերկու խալվար, — ապա նա պիտի թողնի շաղացանքը և անցնի շարքացանքին:

ՇԱՐՔԱՅԱՆ ՄԵՔԵՆԱՆ

Շաղացանի այս բոլոր պակասություններն ի նկատի առնելով, այն բոլոր յերկրներում, վորտեղ հողագործություն

նը և հացաբույսերի մշակությունը զարգացած են, գյուղացիք ցանքն անում են միմիայն շարքացան մեքենայով: (Նկ. 2): Այս մեքենաների տեսակները շատ են, համարյա ամեն մի յերկիր ունի իր հողերի պայմաններին հարմար շարքացան մեքենաներ:

Նկ. 2 շարքացան մեքենան:

Այս մեքենաները հավասար և ուղիղ ցանելու համար մի շարք հարմարություններ ունեն: Ասենք, վոր բոլորի հիմնական մասերն ու կառուցվածքը նույնն ե, տարբերությունը մանրամասնությունների մեջ ե միայն:

Շարքացան մեքենան կազմված ե յերկու անիվների վրա ամրացրած մի արկղից, վորի հատակը սովորաբար 8—13 կոր անցք ե ունենում, վորտեղից սերմը թափվում ե: Այդ անցքերի տակ, արկղի ամբողջ յերկարությամբ անիվների առանցքին (սոնուն) զուգահեռ գտնվում ե մի ուրիշ պտտվող առանցք, վորի վրա՝ անմիջապես անցքերի տակ՝ կան փոքրիկ անիվներ իրենց ընեքով: Այդ առանցքը մի շարք մեծ ու փոքր անիվների միջոցով միաց-ված ե մեքենայի ձախ կողմում գտնվող հետևի անիվի

հետ: Յերբ մեքենան առաջ է շարժվում, արկղի տակի այդ փոքրիկ առանցքն իր բներով սկսում է պտտվել: Այդ բների միջով սերմերը թափվում են ռետինից կամ պողպատի թիթեղից պատրաստած խողովակների մեջ, վորոնք իրենց ներքևի մասով ազատ կերպով միացված են շարժացանի խոփիկների հետ: Ավելի ճիշտ, բների տակից կախված այս խողովակների ներքևի ծայրերը մտցվում են խոփիկների վերևի մասի մեջ: Նայած թե քանի շարժանի յե մեքենան, այնքան էլ խոփիկներ կան նրա վրա:

Սովորաբար այդ խոփիկները բարձր են պահում, իսկ ցանելու ժամանակ իջեցնում են: Շարժացանը շարժվելիս խոփիկները հողը հերկելով են գնում:

Խոփիկներն իջեցնելու և բարձրացնելու համար շարժացանի աջ կողմի հետևի մասում գտնվում է մի լծակ: Շարժացանն աշխատելու ժամանակ այդ խոփիկները հողի մեջ փոքրիկ ակոսներ են բաց անում, վորոնց մեջ խողովակներով թափվում են արկղից դուրս յեկած սերմերը: Խոփիկներն այնպես են դասավորված, վոր թափված սերմերը իսկույն ծածկում են հողով: Մեքենան թե ցանում է և թե ցանած սերմը ծածկում:

ԻՆՁ ՀԱՐՄԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՈՒՆԻ ՇԱՐՔԱՑԱՆ ՄԵՔԵՆԱՆ

1. Շարժացան մեքենայով կարելի յե ցանել ամենամանրից մինչև ամենախոշոր սերմերը. որինակ՝ կտվահատ, առվույտ, կորնգան, ցորեն, գարի, ճակնդեղ, յեղիպտացորեն, մաշ և նույնիսկ լոբի:

Հացահատիկներ ցանող մեքենայով միայն բամբակ չի կարելի ցանել: Դրա համար կա հատուկ շարժացան մեքենա՝ մեկ կամ յերկու շարժանի:

2. Շարժացան մեքենան հարմարություն ունի փոփոխության յենթարկելու ցանելու սերմի քանակը, այսինքն՝ մի դեպատինում ցանել այնքան վորքան, այդ կցանկանա ցանողը:

Դրա համար արկղի հետևի մասում գտնվում է մի քանի ծայրեր ունեցող շարժական մի սլաք, վորն անմիջապես կապված է արկղի տակը գտնվող առանցքի հետ: Սլաքն աջ կամ ձախ շարժելիս՝ շարժվում են նաև առանցքը և նրա վրա ամրացրած բուն ունեցող անիվները: Սլաքի այս կամ այն կողմը շարժելուց ել կախված է բների լայնանալը կամ նեղանալը և սերմի ավելի կամ պակաս քանակությամբ արկղից թափվելը: Սլաքի շուրջը մետաղե տախտակի վրա գրված են զանազան բույսերի անուններ և մի շարք թվեր: Սլաքը շարժում են աջ կամ ձախ, մինչև վոր այս կամ այն բույսի սերմի քանակը ցույց տվող սլաքի ծայրը կանգ է առնում այն քանակությունը ցույց տվող թվի առաջ, վորքան ցանկանում են ցանել. այդտեղ էլ ամրացնում են սլաքը:

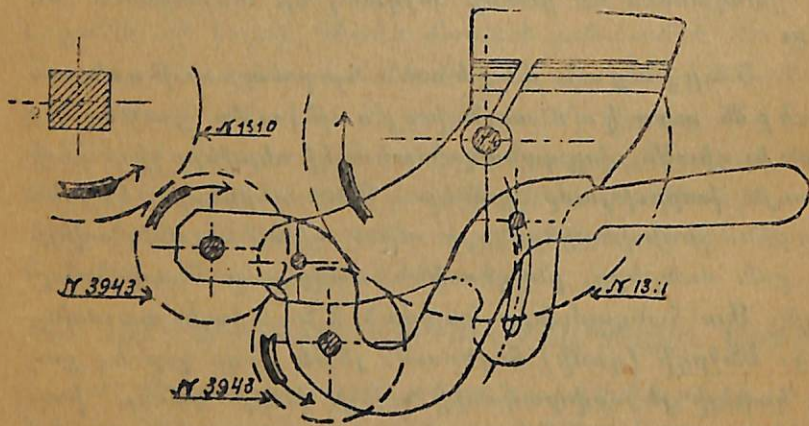
3. Շարժացան մեքենան հարմարութուն ունի սերմն այս կամ այն խորությամբ ցանելու: Բոլորն ել գիտեն, վոր զանազան տեսակի սերմերը չի կարելի միևնույն խորությամբ ցանել: Մեծ սերմերը, ինչպես են՝ լոբին, յեղիպտացորենը և ալին, պետք է ցանել ավելի խոր, քան մանրերը, ինչպես են՝ առվույտը, կտվահատը և այլն: Այս հանգամանքը կախված է նաև հողի պայմաններից: Անշրդի (դեմի) հողերում, յեթե հողը չոր է, ցորենը կարելի յե սովորականից ավելի խորը ցանել, խոնավ հողերում՝ ավելի յերես:

Դրա համար շարժացան մեքենայի աջ կողմում մի դեկ կա, վորը միացված է շրջանակի հետ, իսկ դրա վրա էլ ամրացված են խոփիկները: Դեկի միջոցով շրջանակը կարելի յե բարձրացնել կամ ցածրացնել, հետևապես խոփիկները ցանքը կարող են խորացնել կամ յերեսանց անել:

Բացի դրանից, ցանկալի խորություն պահելու համար ամեն մի խոփիկի հետևի մասից կախ են տալիս վորոշ կշիռ ունեցող մի ծանրություն:

4. Շարժացան մեքենան հարմարություն

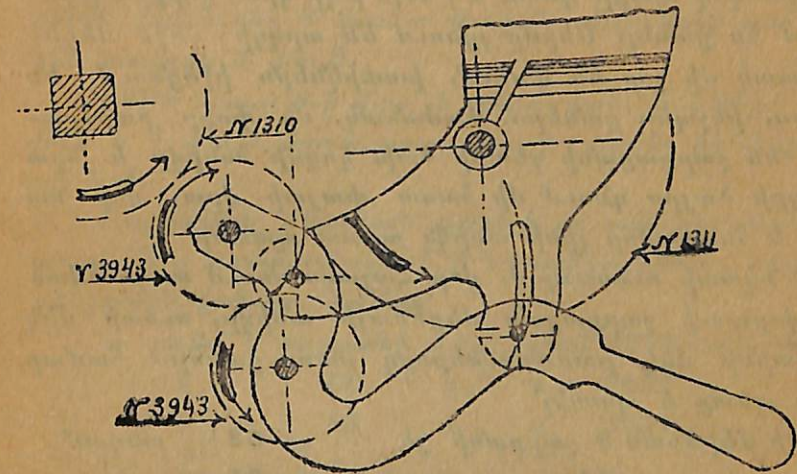
ունի շարքերի միջև յեղած տարածութիւնը փոփոխութեան յենթարկելու: Սովորաբար շարքահան մեքենայի խոփիկներն իրարից 2—3 վերջով հեռավորութեան վրա յեն գտնվում: Այս դեպքում կարելի չէ միայն մանր սերմեր ցանել, ինչպես որինակ՝ ցորեն, գարի, վարսակ և այլն, իսկ յեթե պիտի ցանել այնպիսի սերմեր, վորոնք իրարից վորոշ հեռավորութեան վրա պիտի բանեն, ինչպես են որինակ՝ յեգիպտացորենը, մաշը, լոբին և այլն, այն դեպքում բարձրացնում են շարքացան մեքենայի մի բանի խոփիկները, ծածկում են արկղի համապատասխան անցքերը, իսկ մնացած խոփիկները դասավորում են ցանկալի հեռավորութեամբ:

Նկ. 3 Լծակի դիրքը՝ մանր սերմեր ցանելու ժամանակ:

5. Ի նկատի ունենալով, թե ինչպիսի սերմեր են ցանվելու, — մեծ թե փոքր, — ըստ այնում եւ փոփոխում են շարքացանի ձախ կողմի անվի մոտ գտնվող լծակը: Յերբ ցանկանում են մանր սերմեր ցանել, ապա լծակին տալիս են այն դիրքը, վորը նա ունի նկարի վրա (Նկ. 3): Իսկ յերբ ցանելու յեն խոշոր սերմեր, լծակին տալիս են այն դիրքը, վորը նա ունի № 4 նկարում: Առաջին դեպքում մանր սերմերը թափվում են

ներքևից, իսկ յերկրորդ դեպքում՝ վերևից, դրա համար եւ մեծ սերմերը չեն ջարդվում: Բացի այս բոլորից, շարքացան մեքենան ունի նաև մի քանի այլ (յերկրորդական) հարմարութիւններ, ինչպես որինակ՝ դաշտում վերից վար, կամ վարից վեր գնալու հարմարութիւններ և այլն: Շար-

Նկ. 4. Լծակի դիրքը մեծ սերմեր ցանելու ժամանակ:

քացան մեքենայի աշխատանքը հեշտացնելու և կանոնավորելու համար սովորաբար մեքենայի առջևից մեկ զույգ փոքր անիվներ են ավելացնում, մանավանդ, յերբ շարքացան մեքենաները 9 շարքից ավելի յեն լինում:

Վորքան եւ մեքենան կատարելագործված լինի, բայց և այնպես ցանելուց առաջ պիտի ստուգել՝ իմանալու համար, թե իրոք նա մեկ դեպքատինի վրա այնքան սերմ ե գցում, վորքան ցույց ե տալիս սլաքը, թե՛ վոչ: Սա կախված ե սերմերի մեծ կամ մանր լինելուց, նրանց չորութիւնից, մասամբ և իրեն՝ մեքենայի կառուցվածքից: Յեթե ցորենի հատիկները մեծ են, առողջ և լիքը, ապա համեմատաբար քիչ են թափվում, մանր լինելու դեպքում՝ շատ:

Նույնը կարելի չէ ասել նաև չոր և մի փոքր տամկած սերմերի մասին: Չոր սերմն ավելի արագ է թափվում, ուրեմն և շատ ցանվում, բան տամկած սերմը:

ԻՆՉՊԵՍ ՊԻՏԻ ՍՏՈՒԳԵԼ ԹԱՓՎՈՂ ՍԵՐՄԻ ՔԱՆԱԿԸ

Ստուգելու համար շարքացան մեքենայի յետևի մասում գտնվող սլաքը դնում են այն թվի վրա, վորքան ցանկանում են ցանել: Սերմը լցնում են արկղի մեջ, մեքենայի տակ մի շոր են փռում, խոփիկներն իջեցնում են այնպես, ինչպես ցանելու ժամանակ. մի փոքր բարձրացնում են շարքացանի յետևի ձախ կողմի անիվը և նրա առանցքի ծայրը դնում մի հաստ փայտի վրա, վոր նա չնկնի և հնարավոր լինի անիվն ազատ պտտել:

Ի նկատի ունենալով, վոր Հայաստանում տարածված է «Նվորտ»-ի շարքացան մեքենայի անիվը, ուստի մեկ դեպքերի մեկ քառասուներորդ մասը ցանելու համար անիվը պետք է պտտել՝

Յեթե մեքենան 9 շարքանի յե . . .	62 ¹ / ₂ անգամ
» » 11 » » . . .	51 »
» » 13 » » . . .	43 ¹ / ₄ »
» » 14 » » . . .	40 »

Այսպիսով, յեթե փորձը կատարվում է 11 շարքանի մեքենայով, բարձրացած անիվը պիտի պտտել 51 անգամ:

Պտտելուց հետո շորի վրա թափված սերմը կշռում են: Քանի ֆունտ սերմ է ստացվում, այնքան փուլթ ել ցանում են մեկ դեպքերում:

Այս շատ պարզ է, վորովհետև 51 անգամ պտտելով դեպքերի մեկ քառասուներորդ մասն ենք միայն ցանում: Լրիվ դեպքերի ցանելու համար 40 անգամ ավելի պիտի վերցնենք, իսկ 40 ֆունտը հավասար է 1 փթի:

Որինակ՝ յեթե 51 անգամ պտտելով 11 շարքանի մեքենայից 8 ֆունտ սերմ է թափվել, ուստի մեկ դեպք-

տինի համար 40 անգամ ավելի պիտի վերցնել. այսինքն՝ $8 \times 40 = 320$ ֆունտի, կամ 8 փթի: Ուրեմն, քանի ֆունտ սերմ թափվի, մեքենան այնքան փուլթ ել մեկ դեպքերում կցանի:

Յեթե սլաքը ամրացվում է 8-ի վրա, իսկ թափվում է 9 փուլթ սերմ, պիտի սլաքը շարժել մի փոքր դեպի աջ և ամրացնելով՝ կրկին փորձել մեկ կամ յերկու անգամ, մինչև վոր ուղիղ 8 ֆունտ թափվի, վորպեսզի դեպքերումն ստացվի 8 փուլթ:

Յեթե սլաքը 8-ի վրա չէ ամրացված, իսկ սերմ թափվում է 7 փուլթ, ապա սլաքը պիտի շարժել մի փոքր դեպի ձախ:

Շարքացան մեքենան կարելի չէ ստուգել նաև դաշտում: Այդ դեպքում պիտի ի նկատի ունենալ, վոր մեկ դեպքերի ցանելու համար՝

¹ / ₂ ս. լայն. 9 շարքանի մեք. պիտի 4528 սաթ. անցնի	
² / ₃ » » 11 » » 3692 » »	
³ / ₄ » » 13 » » 3117 » »	

ՎՈՐ ՀՈՂԵՐՈՒՄ ԻՆՉՊԵՍ ԵՆ ՑԱՆՈՒՄ ՇԱՐՔԱՅԱՆ ՄԵՔԵՆԱՅՈՎ

Շարքացան մեքենայով ցանելու համար հերկված հողի յերեսը յերկաթե փոցիով պիտի լավ հավասարեցնել և մոլախոտերից ու նրանց արմատներից մաքրել: Յեթե հողը շատ քարալոտ է կամ ծածկված է մեծ կոշտերով (որինակ չալթուկի հերկած տեղերը), ավելի լավ է այդպիսի անմշակ հողերում շարքացան մեքենայով չցանել: Թե քարերը և թե մեծ կոշտերը գործին շատ կը խանգարեն: Այս դեպքում ցանքը կանոնավոր չի կատարվում, ցանքն ուղիղ չի լինում, սերմի մի մասը հողի յերեսին է մնում, մի մասը խորն է ընկնում և այլն:

Խոնավ հողերում լավ է գործածել ափսեյավոր շարքացան մեքենա, վորովհետև այդպիսի հողերում սովորա-

1003
10662

կան շարքացան մեքենայի խոփիկները լավ չեն մտնում հողի մեջ, նրանք ցեխով ծածկվում են, սերմերն ավելի յերես են գցում և յերբեմն ել մինչև անգամ սերմեր չեն ծածկվում:

Այն շարքացան մեքենաները, վորոնք խոփիկների փոխարեն պողպատե ափսներով են ակոս բաց անում և սերմերը ծածկում, այդ պակասությունները չունեն:

Շարքացան մեքենային լծում են մի զույգ ձի, սակայն այնտեղ, վորտեղ ձիեր չկան, լծում են մի զույգ յեզ: Ի հարկե, յեզներով աշխատելու դեպքում գործը շատ դանդաղ է կատարվում. ձիերով նույն գործը յերկու անգամ արագ կը կատարվի:

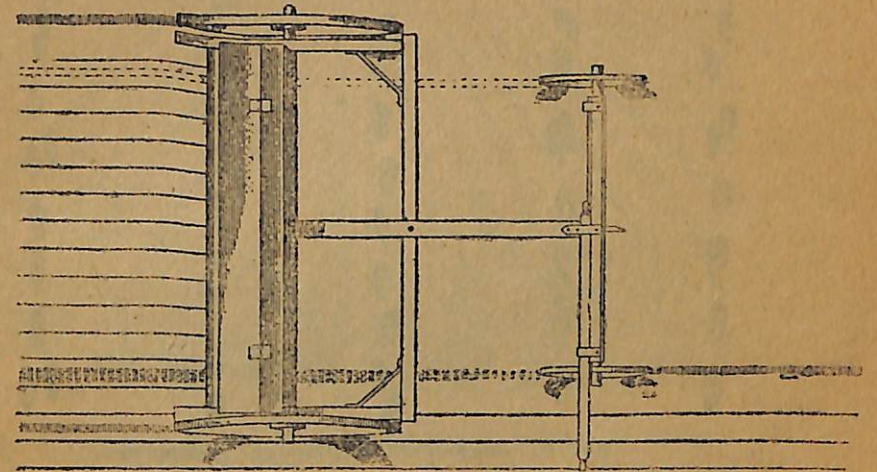
Շարքացան մեքենան ձիերով բանեցնելու դեպքում (8 ժամ աշխատելու դեպքում) 2 դեսյատինից ավելի կը ցանվի, իսկ յեզներով նույն ժամանակամիջոցում կցանվի մեկ դեսյատին, կամ մի փոքր ավելի: Ձիերով ավելի հեշտ է ուղիղ և մաքուր ցանել, քան յեզներով:

Շարքացան մեքենայով ցանելու համար հարկավոր է յերեք հողի. մեկը քչում է, մյուսը գնում է մեքենայի հետևից և հսկում, վոր նա լավ աշխատի, յերրորդը գնում է մեքենայի աջ կամ ձախ կողմից և հատուկ ղեկի միջոցով ուղղություն տալիս մեքենայի ընթացքին:

Մեքենայի յետևից գնացող պիտի ուշադրությամբ նայի, վոր արկղի բոլոր անցքերից սերմ թափվի, վոր խոփիկները չըծալվեն և նրանց մեջ սերմ չհավաքվի, խոփիկները հողից դուրս չգան, ցեխով չծածկվեն և այլն:

Հողամասի ծայրը հասնելուն պես խոփիկները պետք է բարձրացնել, մեքենան զգուշությամբ դարձնել, խոփիկները նորից հողի մեջ դնել ու այնպես միայն առաջ շարժվել: Բայց այս դեպքում հետ գնալիս պիտի այնպես քշել, վոր մեքենայի առջևի փոքր անիվը գնա առաջին անգամ մեծ անիվի թողած հետքով (նկ. 5): Այս դեպքում միահավասար կը ցանվի և առանց ցանվելու չի մնա և վոչ մի շարք:

Յեթե հողը անշրջի յե (դեմի յե), ապա ցանելու աշխատանքը սրանով վերջացած կարելի յե համարել, իսկ յեթե շրովի յե, ապա ցանելուց հետո հողը պիտի մարկոսել և շրել: Կարելի յե «կորիններով» շրել: Համենայն դեպքս, պիտի ասել, վոր մարկոսը շարքացանքին բոլորովին չի վնասում, վոչ մի հատիկ սերմ տեղահան չի անում և շարքերը չի խանգարում:

Նկ. 5. շարքացան մեքենայի անիվների թողած հետքերը:

ՇԱՐՔԱՑԱՆ ՄԵՔԵՆԱՅԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

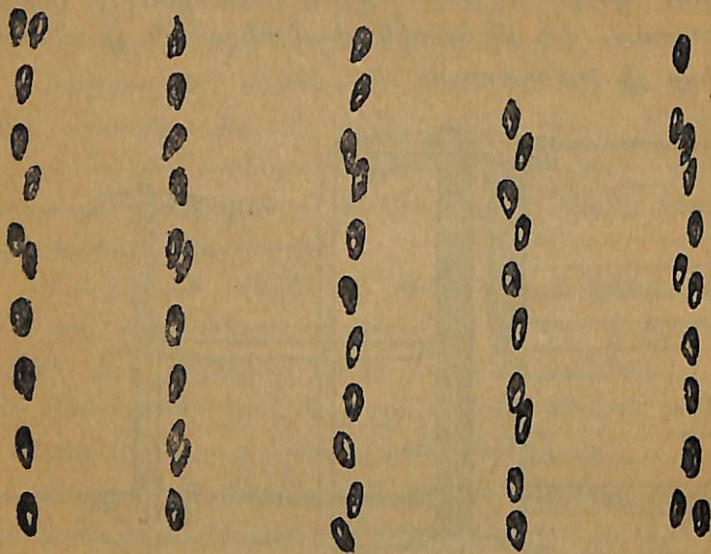
Այսպիսով, ուրեմն, բոլորի համար միանգամայն պարզ է, թե շարքացան մեքենան ինչ մեծ հարմարություններ և առավելություններ ունի:

Այս տեսակետից վոչ մի շահացանք չի կարելի համեմատել շարքացանքի հետ:

Այն բոլոր պակասավոր կողմերը, վոր ունի շարքացանքը, շարքացան մեքենայի միջոցով միանգամայն վերացվում են: Շնորհիվ այս մեքենայի, գյուղացին հնարավորություն է ունենում ամենալավ և ամենակատարյալ ցանքն անելու:

Թվենք շարքացան մեքենայի առավելությունները:

1. Շարքացան մեքենան ցանքն անում է միահավասար և կանոնավոր շարքերով (նկ. 6): Սրանով ցանելու դեպքում մի տեղ խիտ, մի տեղ նոսր ցանվածք չի կարող լինել:

Նկ. 6. շարքացան մեքենայի ցանածը:

ա.

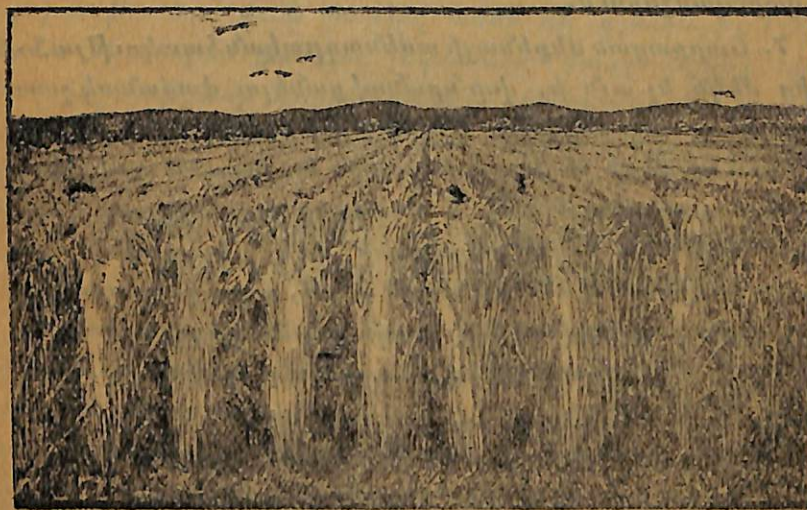
բ.

Նկ. 7. ա. սերմերի դասավորումը հողի մեջ շարքացանով ցանելու ժամանակ. բ. սերմերի դասավորումը հողի մեջ ձևավորված ցանելու ժամանակ:

2. Շարքացան մեքենան ամբողջ սերմը հավասար խորությամբ և ցանում և ցանում է այն խորությամբ, ինչ խորությամբ ինքը ցանողն է ցանկանում: (Նկ. 7): Հավասար խորությամբ ընկած սերմերը բուսնում են միաժամանակ, հասնում են միաժամանակ և բերք են տալիս միաժամանակ: (Նկ. 8, 9):

Նկ. 8. շարքացան մեքենայով ցանած նոր կանաչած արտը:

Նկ. 9. շարքացան մեքենայով ցանած արտը

3. Շնորհիվ հավասար և կանոնավոր ցանելուն, բույսերը զարգանում են ամենալավ և բարեհաջող պայմաններում: Նրանք հավասար և արագ կերպով ստանում են լույս, սննդանյութեր, ջուր, ոդ և այլն: Իրար չեն նեղում, չեն ճնշում և բերքն ել զգալի կերպով առատ են տալիս:

4. Շարքացան մեքենայով արված ցանքը չի վնասվում զանազան սնկային (ժանգ և այլն) հիվանդություններից, վորոնք տարածվում են ավելի խոնավ և խիտ ցանած դաշտերում. շարքացանով ցանված արտերում բույսերը քիչ են տուժում ձմրան ցրտերից և շնորհիվ իրենց առողջ ու լավ զարգացած ցողունների՝ ուժեղ քամիներից և անձրևներից հեշտությունը չեն պառկում:

5. Շարքացան մեքենայով կարելի յե ցանել ամեն տեսակի սերմեր և զանազան խորությունը, շարքերի մեջ պահպանելով ցանկալի տարածությունը:

6. Շարքացան մեքենայով ցանք կարելի յե անել թե՛ ջրաբեր և թե՛ անջրդի հողերում, թե՛ դաշտավայրերում և թե՛ սարալանջերում:

7. Շարքացան մեքենայի ամենադրական հատկություններից մեկն ել այն ե, վոր նրանով ցանելու ժամանակ շատ քիչ սերմ ե պահանջվում: Մեքենայով ցանելիս վոչ մի հատիկ սերմ անտեղի չի կորչում. բոլորն ել, ինչպես ասացինք, հավասար տարածությամբ և հավասար խորությամբ հողի մեջ են ընկնում: Յեթե շաղացանի մեկ դեպյատինի համար պահանջվում ե 12—15 փուլթ սերմ, ապա շարքացանքի մեկ դեպյատինի համար 6-8 փուլթ սերմն ել բավական ե: Այդպիսով մեկ դեպյատինից խնայվում ե սերմի մի յերրորդից մինչև կեսը:

Ինչպես տեսնում եք, սերմի այս քանակությունը բավականին զգալի և աչքի ընկնող խնայողությունն ե մեր

աղքատ գյուղացու տնտեսության համար: Մի գյուղում, վորտեղ 100 դեպյատին ցորեն պիտի ցանվի, շարքացան անելու դեպքում մի դեպյատինից տնտեսվում ե 5 փուլթ, 100-ից կտնտեսվի 500 փուլթ ցորեն, մինչդեռ շաղցան անելու դեպքում այս 500 փուլթ ցորենն ուղղակի անոգում կորչում ե: Ցորենի փուլթը հաշվելով 1 ու. 50 կ. կտեսնենք, վոր 100 դեպյատին ցանելու դեպքում միայն սերմացվից կը տնտեսվի 750 ուղբլի: Բայց շարքացանի ոգուտը վոչ միայն սերմի խնայողության մեջ ե, այլ նաև նրա մեջ, վոր շնորհիվ միահավասար և կանոնավոր ցանքի՝ բերքն ել շաղանցքի հետ համեմատած, մոտ 30% -ով բարձր ե լինում և բարձր վորակ ունենում:

Այս են ցույց տալիս Հայաստանի զանազան շրջաններում կատարված փորձերի արդյունքը: 20—25 դեպյատին շարքացան մեքենայով ցորեն ցանելով մենք կտնտեսենք մի գումար, վորով հնարավորություն կունենանք գնելու մի 11 շարքանի մեքենա, վորը ներկայումս արժե 200 ուղբլի:

8. Յեթե այս բոլորի վրա ավելացնենք նաև մեքենայի պարզությունը, վորի շնորհիվ ամեն մի գյուղացի, (յեթե նրան մի անգամ ցանելու յեղանակը ցույց տրվի) նրանով հեշտությամբ կարող ե ցանել,—կտեսնենք, թե ինչ մեծ դեր կարող ե խաղալ շարքացան մեքենան մեր իրականության մեջ:

ՇԱՐՔԱՑԱՆ ՄԵՔԵՆԱՅԻ ԻՆՉՊԻՍԻ ՈԳՏԱԳՈՐԾՈՒՄԸ ՊԻՏԻ ՆՊԱՏԱԿԱՐՄԱՐ ՀԱՄԱՐԵՆՔ

Վոր շարքացան մեքենան ամեն կողմից վերին աստիճան ոգտակար և անհրաժեշտ ե մեր յերկրի գյուղատնտեսության զարգացման համար, այդ արդեն մեր ասածներից պարզվեց բավականաչափ: Այստեղ խոսք կարող ե լինել այն մասին, թե ինչպես գնել այդ մեքենան, յերբ նա մոտ 200 ուղբլի արժե:

Մեր գյուղացու տնտեսությունն այնքան փոքր է, նա այնքան քիչ հող ունի, վոր, իհարկէ, միտք չունի վորպէսզի յուրաքանչյուր տնտեսություն շարքացան մեքենա ձեռք բերի՝ 2—3 դեսյատին հացահատիկ ցանելու համար:

Մեր գյուղացու համար մի բան պիտի պարզ լինի, վոր այս պայմաններում նա իր անհատական միջոցներով վոչ մի դեպքում չի կարող բարձացնել և արդյունավետ դարձնել յուր տնտեսությունը: Միայն հավաքական ուժերով նա կարող է դուրս գալ ներկա ծանր վիճակից:

Իր սեփական ուժերով գյուղացին կարող է մանր և եփան գործիքներ ձեռք բերել, իսկ յերբ պիտի գնել տրակտորներ և սերմագործիչ, շարքացան, կալսով, հնձող ու խոտհար մեքենաներ, այս դեպքում միայն գյուղատնտեսական ընկերությունները և գյուղատնտեսական կոոպերացիան են, վոր կարող են ոգնության գալ մեր գյուղացիության:

«Ազգային գրադարան»

NL0280239

**«ԳՅՈՒՂԱՅՈՒ ԳՐԱԴԱՐԱՆ»-Ի ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՄԲ
ԼՈՒՅՍ ԵՆ ՅԵՍԵԼ**

1. ~~Մեր անելիքները~~ 20
2. **Հ. Փիւռւմյան** յեւ **Ս. Սեւոնյան**. — Ինչու ձեռնառու չի գործարանում յուզ և շվեյցարական պանիր պատրաստելը 3
3. **Հ. Փիւռւմյան**. — Խոտաբույսերը և նրանց մշակության յեղանակները 10
4. ~~Եւ Ս. Սեւոնյան~~. — Հ. Ս. Ս. Հ. Հողային Որենագրերը, բացատրական հարց ու պատասխաններով, մասն առաջին, աշխատավորական հողագտագործություն 40
5. **Պ. Հեֆիմյան**. — Թթենու մշակությունը 10
6. **Պ. Հեֆիմյան**. — Շերամի վորդը, նրա կերակրելն ու խնամքը 10
7. **Կ. Սելիֆ-Շահնագարյան**. — Ծխախոտի մշակությունը 20
8. **Ս. Քրիզոլից**. — Տասը պատգամ անասնապահին 20
9. **Խ. Յերիցյան**. — Անհատական, թե՛ կոոպ. կաթնատնտես 10
10. **Հ. Հառուբյուն**. — Բատրակ կնքիր պայմանագիր (չափ.) 5
11. **Մ. Թումանյան**. — Շարքացանքը և նրա նշանակությունը 15
12. **Խս. Տեր-Ներսիսյան**. — Ինչպես մշակել խաղողի այգիները 35

ՏՊԱԳՐՎՈՒՄ ԵՆ ՅԵՎ ՇՈՒՏՈՎ ԼՈՒՅՍ ԿՏԵՍՆԵՆ

1. **Հ. Ազատյան**. — Գյուղատնտեսական բանվորությունը և միջազգային կոմունիստական շարժումը:
2. «Յերենքս գեպի գլուզ», — Անգլերկումի վորոշումները գյուղացիական հարցի մասին, Ս. Շագունցի նախաբանով:
3. Համամիութենական Խորհուրդների III Համագումարի վորոշումները:
4. **Խ. Յերիցյան**. — Կաթնատնտեսության գործնական ձեռնարկ, մասն առաջին, (64 նկարով):
5. **Հ. Փիւռւմյան**. — Դեմի հողերի մշակությունը:

**ՊԱՏՐԱՍՏՎՈՒՄ ԵՆ ՅԵՎ ՀԵՏՀԵՏԵ ԿԶԱՆՁՆՎԵՆ
ՏՊԱԳՐՈՒԹՅԱՆ**

1. Յեղձյուրավոր անասունի ժանտախտը:
2. Դեղնազերչակ
3. Հողի ոգտագործման ընկերական ձևերը
4. Մեղունների խնամքը
5. Խոզաբուծություն
6. Հողի պարարտացումը
7. Ինչպիսի են ցանում բամբակը շարքացանով

ԴԻՄԵԼ՝ ՅԵՐԵՎԱՆ, Հողօդկոմատ, Հրատարակչության, Պետհրատի կենտրոնական յեւ գաղառակա գրախանութներին, Գալհոյբաժիններին: